

Tulemuslikud ümberasustamise ja humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programmid Euroopas

Silver Stõun,
ERV analüütik

Euroopa Liit tegeleb jätkuvalt 2015. aastal alanud rändekriisiga, rakendades ümberpaigutamise-, ümberasustamise- või humanitaarsetel põhjustel vastuvõtuprogramme.

Euroopa rändevõrgustiku 2015. aasta uurimus „Tulemuslikud ümberasustamise ja humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programmid Euroopas“¹ annab hea ülevaate valdkonna parimatest praktikatest kahekümne neljas EL liikmesriigis² (edaspidi LR), muuhulgas ka rahvusvahelise kaitse taotlejatele suunatud eraalgatuslikest sponsorprogrammidest Euroopa Liidus (edaspidi ka EL) ja Norras. Uurimuse eesmärgiks on aidata välja selgitada ümberasustamise ja humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programmiga kaasnevad kitsaskohti ning edufaktoreid. Eriti keskendub uurimus aga ühistest ümberasustamise programmidest väljajoonistunud lisandväärtustele ning olulistele meetetele, mida saaks kasutada ümberasustamise võimekuse suurendamiseks ning pikaajalise jätkusuutlikkuse parandamiseks suure rändesurve korral.

Olukord Eestis

Eesti ühines esmakordselt ümberasustamise programmiga seoses 2015. aastal puhkenud rändekriisiga Euroopas. Programmis osaletakse proportsionaalses suuruses riigi võimekusega, millest tulenevalt oli ka Eesti esialgne võimekus ümberasustamise programmi raames vastu võtta 20 inimest. Kuid hetkel põhineb ümberasustatavate vastuvõtmine 20. juuli 2015 Euroopa Liidu justiits- ja siseküsimuste nõukogu järeldustel ning Euroopa Liidu – Türgi kokkuleppe 1:1 skeemil, mille alusel on Eesti valmis vastu võtma 168 inimest Türgis asuvatest pagu-

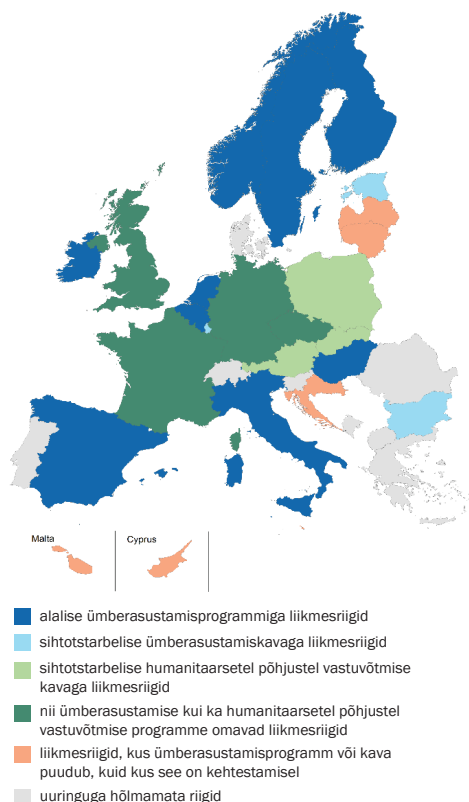
laslaagritest. Kuna Eesti alustas ümberasustamise programmiga alles kevadel 2015 ning esimesed ümberasustatavad saabusid Eestisse 2016. aasta kevadel, napib Eestil praktilist kogemust. Eesti on 31. oktoobri seisuga andnud kaitse 68-le rändekava alusel riiki saabunud isikutele. Neist 11 olid saanud ümberasustamise programmiga Türgist. Seega võib öelda, et hetkel on Eesti keskendunud pigem ümberpaigutamisele LR-ide (antud juhul Kreeka) territooriumilt. Peamised väljakutsed ümberasustamisel Eestisse puudutavad eelkõige sobilike eluasemete leidmist ümberasustatavatele isikutele ning kvaliteetse tõlketeenuse tagamist. Samas hakkavad kitsaskohtadena silma ka ümberasustatavate isikute erivajaduste kaardistamine ning nende integreerimine Eesti ühiskonda ja tööjõuturule. Kuna humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programmi raames Eesti kedagi ümber ei paiguta, keskendub antud infoleht pigem LR-ide ümberasustamisega seonduvatele parimatele praktikatele, mida Eestil on võimalik eeskujuks võtta, et väljakutsetega efektiivsemalt toime tulla.

Ümberasustamise ja humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kavad

Kuna aastatel 2014–2015 saabus pagulasi EL-i enneolematult palju, alustasid need LR-id liidu tasandil võetud kohustuste täitmiseks asjaomaste õigusaktide ja tegevuskavade vastuvõtmist. Peale selle kehtestati 2015. aasta juulis esimene üleeuroopaline ümberasustamiskava. LR-ide ümberasustamise/humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kavade põhieesmärgid on järgmised: anda kestva lahendusena kaitse, rakendada rahvusvahelist solidaarsust, tagada ohutud seadusliku rände võimalused, täita rahvusvahelisi kohustusi ja osaleda humanitaarkriiside ohjamiseks tehtavates jõupingutustes.

1 Käesolev infoleht põhineb antud ERV uuringu koondaruandel, vt <http://tiny.cc/507rhy>

2 Austria, Belgia, Bulgaaria, Eesti, Hispaania, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Küpros, Leedu, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Malta, Norra, Poola, Prantsusmaa, Rootsi, Saksamaa, Slovakkia, Soome, Tšehhi Vabariik, Ungari ja Ühendkuningriik.

Joonis 1. Alaliste ja sihtotstarbeliste ümberasustamise ja (humanitaarsetel põhjustel) vastuvõtmise programmide ja kavade ülevaade

Alates 2016. aasta juunikuust on 18 LR-il³ (AT,⁴ BE, BG, CZ, DE,⁵ EE, ES,⁶ FI, FR,⁷ HU, IE,⁸ IT, LU, NL, PL,⁹ SE, SK, UK¹⁰) ja Norral sisse seatud ümberasustamise programm või toimiv humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kava. Ülevaate LR-ides toimivatest programmidest annab joonis 1.

Neliteist kehtestatud kava on **riiklikud alalised programmipõhised kavad** (BE, CZ, DE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, NL, SE, UK (2), NO). Veel 14 kava on **ajutised või sihtotstarbelised** (AT, BG, CZ, DE (2), EE, FR (2), LU (2), PL (2),¹¹ SK, UK). LR-ides, kus on kehtestatud alalised ümberasustamisprogrammid, on ümberasustamine olnud riikliku rände- ja varjupaigapoliitika väljakujunenud osa. Sihtotstarbelised ajutised kavad kujutavad endast seevastu LR-ide reageerimist vastuseks konkreetsetele humanitaarkriisidele.

3 LR-e tähistavad lühendid, vt <http://tiny.cc/507rhy>

4 Viitab kolmele ad-hoc põhisele humanitaarabi vastuvõtu programmile: HAP I, HAP II (lõppenud) and HAP III (käimasolev).

5 Viitab riiklikule ümberasustamise programmile, kolmele humanitaarabi programmile Süürias (HAP Süüria, lõpetatud) ja ad-hoc programmile Afganistanis (jätkuv).

6 Viitab ümberasustamisele.

7 Viitab kolmele skeemile.

8 Viitab ümberasustamisele.

9 Viitab kahele humanitaarabi vastuvõtu skeemile.

10 Viitab kahele ümberasustamise programmile.

11 See viitab kahele ümberpaigutamisele, mille PL teostas 2014. ja 2015. aastal Ukrainast.

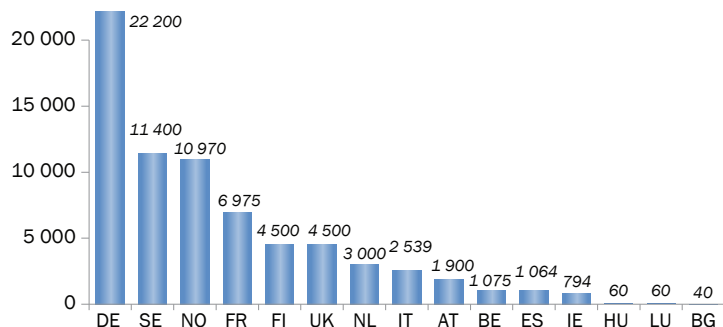
Esimesed ümberasustamisprogrammid kehtestati 20. sajandi teisel poolel. Kavade arv on suurenenud alates 2010. aastast ja eriti alates 2013. aastast humanitaarkriisi süvenemise tõttu Süürias ja selle naaberriikides.

Ümberasustamise mahud EL-is ja Norras

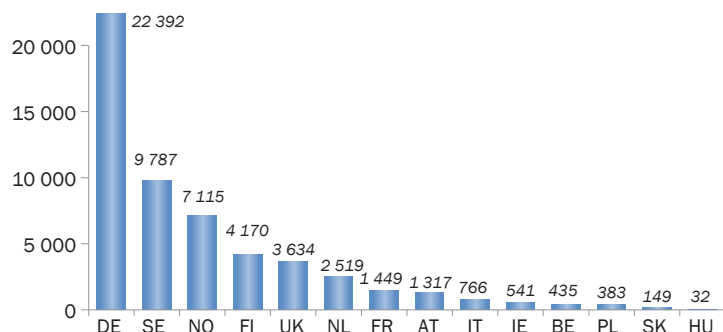
(Humanitaarsetel põhjustel) vastuvõtmise kavade raames ümberasustatud või vastuvõetud isikute koguarv statistilisi andmeid esitanud LR-ides oli 2011. ja 2012. aastal üle 5400, 2013. aastal üle 16 100, 2014. aastal peaaegu 18 000, 2015. aastal 10 300 ja 2016. aastal (seni) peaaegu 18 000.

Ümberasustatud/vastuvõetud isikute **aastane riiklik kvoot** oli LR-ides väga erinev – aastatel 2011–2016 oli see mõnes riigis alla tuhande (BG, HU, LU), teistes kuni 2000 (AT, IT) ja osas riikides üle 10 000 (DE, SE, NO), vt joonis 2. Võrdlus aastate lõikes on siiski piiratud, kuna osa LR-e kasutavad pigem programmi- või kavaperioode, mis hõlmavad kaht kalendriaastat.

Uuringus esitatud andmed (humanitaarsetel põhjustel) vastuvõtmise kavade raames ümberasustatud või vastuvõetud isikute kohta erinevad veidi

Joonis 2. Liikmesriikide ümberasustamise ja/või humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kvoodid aastatel 2011–2016

Joonis 3. Humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kavade raames kvoodi alusel ümberasustatud või vastuvõetud isikute tegelik arv aastatel 2011–2015

Eurostati andmetest. Joonisel 3 antakse ülevaade kvoodi alusel ümberasustatud isikute tegelikust arvust aastatel 2011–2015.

Vaadates ümberasustatavate isikute tegelikku arvu lähtuvalt Eurostati andmetest, asustati perioodil 2008 kuni 2015 ümber **56 680 isikut**, sellest üle 36 000 isiku alates aastast 2011. **Rootsi ja Norra toetasid 2011 kuni 2015 pea 45% ümberasustatavatest isikutest ning kuus LR-i (SE, NO, UK, FI, NL, DK) ligikaudu 83%**. Kui võrrelda LR-ide rahvaarvu, kerkivad esile suured erinevused. Arvestades kõiki ümberasustatud või humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programmiga saabunud isikuid ühe miljoni elaniku kohta on aktiivsemad ümberasustajad Norra, Rootsi ja Soome. Kaheteistkümnest riigist neli, kes proportsioonis enda rahvaarvuga enim ümberasustavad, on aga kolm Euroopa Majanduspiirkonna (EEA) riiki (IS, NO, LI) ning Šveits.

Vaadates ümberasustamist laiemast kontekstist, väljastasid 2015. aastal LR-id ja Norra üle 10,6 miljoni elamisloa kehtivusega üle 12 kuu, kusjuures LR-ides oli ühtekokku 7,7 miljonit kolmandatest riikidest pärit pikaajalist elanikku. Positiivseid esimese astme rahvusvahelise kaitse otsuseid tehti 2011–2015 EL-is ja Norras kokku 759 000. Võrdluseks, aastatel 2011–2015 asustati ümber 36 000 isikut. Kui arvestada lisaks ka humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programmiga saabunuid, siis 68 000 isikut.¹²

Vaatamata nende kahe protsessi (ümberasustamine ning humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmine) võrdlemise keerukusele, viitavad eri arvud eeskätt sellele, et ümberasustamine on endiselt suhtelises väikesemahuline ning väike osa LR-idest vastutab enamike isikute ümberasustamise eest hoolimata kvootide ja *pledge*'ide suurenemisest viimastel aastatel.

Ümberasustamisega seonduvad LR-ide praktikad

Valikuprotsess praktikas

LR-ide hulgas kasutatakse peamiselt kahte valikuprotsessi – neid, mis hõlmavad **väljavalmislähetusi ehk menetlusmissioone** ning neid, mis viiakse läbi, **töötades taotleja toimikuga LR-ides ehk toimikupõhine väljavalmimine** (*dossier selection*). Väljavalmislähetusi viivad läbi 15 LR-i (BE, BG, CZ, DE, EE, ES, FI, FR,¹³ HR, IE, LU, NL, SE,¹⁴ SK ja NO), kuid mõnedel juhtudel võivad need riigid

valida ümberasustatavaid ka toimikupõhiselt (nt BE, CZ, FI, IE, NL ja NO). Seda tehakse juhtudel, kui menetlusmissioonidega võivad kaasned spetsiifilised riskid (BE, IE, NL) või muudel erandjuhtudel (BE, CZ, FI, NL, NO). Mõnedel juhtudel kasutatakse ka videointervjuusid (DE, FR, NL, SE, UK, NO). Humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programm toimib aga peamiselt toimikupõhisel väljavalmisel (AT, DE, FR, PL, UK).

Mõnedes LR-ides (AT, ES, HU, FR,¹⁵ PL) toimuvad ka konsultatsioonid kandidaatide sobivuse üle kodanikuühiskonna ja valitsusväliste organisatsioonidega. Austrias on lisaks ÜRO pagulasagentuurile (UNHCR) võimalik kandidaate esitada ka kirikul ja tsiviilorganisatsioonidel, muuhulgas ka eraisikutel. Vähemal määral aitavad isikute tuvastamisel programmi raames Prantsusmaal,¹⁶ Ungaris ja Slovakkias¹⁷ kaasa MTÜ-d ja kirik (SK).

Kandidaatide teavitamine

Enamikes LR-ides (AT, BE, DE, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LU, NL, SE, UK ja NO) puudub ühtne ametlik ümberasustamisega nõustumist kinnitav dokument, mida isikud/perekonnad saaksid allkirjastada. Perekond annab üldise nõusoleku ning allkirjastab ametliku nõusoleku (seda võib teha ka perepea) või kirjutab eraldi nõusolekikirja, mis allkirjastatakse seejärel mõlema osapoole poolt (IT).

Informatsioon ja kultuurilise orientatsiooni pakkumine enne lahkumist

Informatsiooni jagamine ümberasustatavatele on programmi osaks kõikides LR-ides.

Voldikut või juhust isiku õiguste ja kohustuste ning ümberasustamise protsessi kohta jagatakse enamikes riikides (AT, BG, CZ, DE, EE, ES, FI, FR, IT, PL, SE, SK, UK ja NO). Belgia ning Luksemburg rõhutasid, et informatsiooni jagatakse briifingu vormis. Prantsusmaa ning Austria tegid seda aga ühiselt Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooniga (edaspidi IOM).

Kultuurilise orientatsiooni koolitused või **töötoad** viiakse läbi enne ümberasustatavate lahkumist LR-idesse. Koolituse kestus varieerub ajaliselt, keskes ühe päeva või alla selle (FR), kaks päeva (AT, UK), kolm päeva (BE, DE, FI, IT) või kuni kaksteist päeva (NL).

Lisaks lahutatavas riigis toimuvatele kultuuri-alastele koolitustele pakub Soome veebipõhist

¹² Põhineb Eurostati andmetel migr_reslong, migr_resvalid and migr_asydcfsta.

¹³ Viitab kahele *ad hoc* programmile.

¹⁴ Kasutab regulaarselt mõlemat valikumeetodit.

¹⁵ Teatud tingimustel.

¹⁶ Teatud tingimustel.

¹⁷ Siseministeeriumi migratsioonibüroo teeb lõpliku otsuse. .

kultuuri orientatsiooni programmi saidil „Moving to Finland“.¹⁸ Moodulid on jälgitavad ka mobiilandmeside seadmetes mitmes eri keeles.¹⁹

LR-i ümberasustamine

Mitme riigi puhul on ümberasustamine ning reisieelne abi organiseeritud IOM-i poolt (nt AT, BE, DE, ES, FI, FR, IE, IT, LU, NL, SE, UK ja NO), neist mitmetel juhtudel **kahepoolse lepingu alusel IOM-i ja LR-i vahel** (AT, BE, DE, ES, FI, IT, LU, NL, SE ja NO). Teised riigid (BG,²⁰ CZ) organiseerivad ümberasustamise ja reisi iseseisvalt, kuid kontakteeruvad IOM-ga vastavalt vajadusele.

Ümberasustatavatele antav staatus

Enamik LR-e (AT, BE, BG, CZ, DE, EE, ES, FI, FR, HU, IE, IT, LU, NL, SK ja NO) annavad ümberasustatavatele isikutele **sama või samalaadse staatuse, mis teistelegi rahvusvahelise kaitse saajatele**.

Tuleb siiski märkida, et mõned humanitaarsetel põhjustel ümberasustatavad seisavad silmitsi päritoluriiki naasmisega peale minimaalselt kaheaastast perioodi, kuigi ka nende puhul on võimalik püsiva elamisloa saamine, kui olukord päritoluriigis ei ole muutunud või kui nad on täitnud tingimused, mis võimaldavad neile määramata ajaks riigis viibimise.²¹ Juhtudel, kus viibimine on ajutine, kujuneb saabumisejärgne periood erinevaks ümberasustatavatega, kelle puhul on ette näha pikemaajalist riigis viibimist. Loa kestus on riigiti erinev, olenedes kas ollakse ümber asunud või konventsioonipagulane (nt SE) või ümberasustamise programmi raames saabunu (nt UK).

Saabumisejärgne etapp ja integreerumine

Enamikus LR-ides on ümberasustatud isikutele suunatud **saabumisejärgsed ja integratsioonimeetmed samad, mida rakendatakse teiste pagulaste suhtes**; vaid üksikutes LR-ides on välja töötatud erimeetmed, mis on suunatud ümberasustatud isikutele või humanitaarsetel põhjustel vastuvõetud isikutele. Näiteks Austrias said ümberasustatud pagulased, kes võeti vastu kui ÜRO pagulasagentuuri juhtumid, spetsiaalset eluaseme- ja integratsioonitoetust.

Belgias rakendatakse riikliku ümberasustamisprogrammi raames erimeetmeid sihtotstarbelise abi osutamiseks ümberasustatud pagulastele.

Kohene toetus ümberasustatud/vastuvõetud isikutele nende saabumisel on korraldatud ja kättesaadav paljudes eri vormides sarnaselt Eestile – vastumine lennujaama, ajutiste dokumentide väljastamine, varustamine toidu, eluaseme ja riitega, arstlik kontroll ja muu tervishoid ning tõlke-teenuse osutamine saabumisel.

Kõikides LR-des ja Norras on ümberasustamise ja/või humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kavade alusel vastuvõetud isikutele kättesaadavad integratsioonimeetmed (pikaajaline toetus). LR-iti on meetmete liigid erinevad, kuid lühidalt võib need kokku võtta järgmiselt:

- igapäevane/-kuune toetus, mille kestus ja omadused on LR-iti erinevad: kuus kuni kaheksa kuud (PL), kaks kuni neli aastat (HU, SK, NO), tähtajatu kuni isik on toetuskõlblik (AT, BE, DE, EE, FI, IE, NL, SE);
- mitterahaline toetus (toit, riided, mööbel ja kodumasinad, transport, arstiabi, koolitarbed);
- haridustoetus, sh keelekursused, nõustamine, haridus, kutsesuunitlus;
- sotsiaaltoetus IOM-lt ja/või vabaihendustelt (nt abi sisenemisel tööturule, eluasemealane nõustamine, õigusabi);
- juurdepääs tervishoiu- ja eriteenustele nagu teenused vägivalda ja piinamise ohvritele, riskirühma kuuluvatele naistele või tütarlastele, riskirühma kuuluvatele lastele, puudega pagulastele, eakatele;
- suuline tõlge vastuvõtu- ja tutvustusetapis, kuigi piiratud aja vältel.

Seitsmeteistkümnes LR-s (AT, BE, BG, CZ, DE, EE, ES, FI, HU, IE, IT, NL, PL, SE, SK, UK, NO) korraldatakse ümberasustatud isikutele ja humanitaarsetel põhjustel vastuvõetud isikutele **teabe- ja/või kultuuri tutvustamise üritusi**. Kuues LR-is (AT, BE, FR, LU, NL, PL) korraldatakse üritusi kasuliku teabe pakkumiseks ja integratsioonimeetmete tutvustamiseks, näiteks kursusi, seminare ja teabeüritusi, millele lisaks avaldatakse brošüüre ja teabelehti. Kümnes LR-is (AT, CZ, DE, EE, FR, LU, PL, SK, UK, NO) käsitletakse kultuuri tutvustamise üritustel geograafiat, ajalugu, kultuuri ja poliitilise süsteemi aluseid. Selliste kursuste korraldamine on tavaliselt vastuvõtukeskuste, sotsiaaltöötajate, IOM-i, tööhoiveasutuste, vabaihenduste ja kodanikuühiskonna organisatsioonide, usuorganisatsioonide, kohalike omavalitsuste ja/või kultuurivahendajate

¹⁸ Vt <http://www.movingtofinland.fi>.

¹⁹ Soome-, inglise-, prantsuse-, araabia-, farsi-, birma- ja kurdikeel.

²⁰ IOM on kaasatud mõningaste tegevuste puhul isikute transport elukohast intervjuu toimumise paika ja tagasi, reisieelne tervisekontroll, reisieelne koolitus ja abi.

²¹ Nt Saksamaal.

vastutusel. Kõikides LR-ides, välja arvatud Austrias ja Itaalias, toimub ka **vastuvõtva kogukonna ettevalmistamine**. Vastuvõtva kogukonna ettevalmistamine toimub eri tasanditel: elanikud, vabatahtlused ja kohalikud ametiasutused.

Eraalgatuslikud sponsorprogrammid

Eraalgatuslik sponsorlus näeb ette eraisikute, rühmade, organisatsioonide või muude üksuste aktiivset osalemist võimalike abisaajate esitamisel ja nende taotluste toetamisel. Rahvusvahelise kaitse andmise otsuse langetab politsei.

Erasponsorid võtavad vastutuse ümberasustatud isikule või perekonnale finants-, sotsiaal- ja emotsionaalse toe pakkumise eest kindlaksmääratud ajavahemiku jooksul (tavaliselt aasta või isegi kauem) või kuni asjaomane isik või perekond suudab ise hakkama saada.

LR-iti on erasponsorlusprogrammide või -kavade väljatöötamise põhjused väga erinevad, kuid sageli tingis selle humanitaarkriis Süürias ja/või muud konfliktiolukorrad Lähis-Idas.

Erasponsorlusprogrammid on või olid olemas kuues LR-is (DE, IE, IT, PL, SK, UK²²) ning Prantsusmaa väitel oli ta huvitatud erasponsorlusprogrammi väljatöötamisest.

Kõlblikuskriteeriumid erasponsorlusprogrammi abisaajate väljavalimiseks on LR-iti erinevad. Kolmes LR-is (DE, IE, IT) oli peamiseks kriteeriumiks

haavatavus, samal ajal kui Poolas ja Slovakkias toetasid sponsorid **usulistel põhjustel tagakiusatavaid isikuid**.

Eraalgatusliku sponsorluse põhjendused on küll erinevad, kuid selles nähakse üheselt moodust kolmandatest riikidest pärit isikute vastu võtmiseks seaduslikke kanaleid kaudu. See kehtib näiteks olukordades, kus LR-id ei oma institutsionaalset võimekust suurendada ümberasustatavate arvu, või juhtudel, kus ametivõimud soovivad suurendada seaduslikke kanaleid pidi toimivat sisserännet, võimaldades eraalgatuslikel rühmadel võtta enda kanda osa kulutustest. Samuti võib eraalgatuslike rühmade (eri kogukonnad, religioossed organisatsioonid) kaasamine **suurendada ühiskonna toetust seaduslike sisserändekanalite kasutamisele**, pidades silmas, et **eraalgatusliku sponsorluse vorm pigem täiendab kui asendab riiklikke tegevusi ümberasustamise vallas**.

Esimeseks riigiks, mis 1978. aastal viis ellu eraalgatusliku sponsorluse programmi, oli Kanada. Sarnaseid programme on juurutatud ka Argentiinas, Austraalias, Uus Meremaal ning hiljuti ka mõnes LR-is (DE, IE, IT, PL, SK, UK). Alates 2013. aastast rakendati ametlikult eraalgatuslikud sponsorlusprogrammid *ad hoc* baasil viies LR-is (DE, IE, IT, PL, SK).

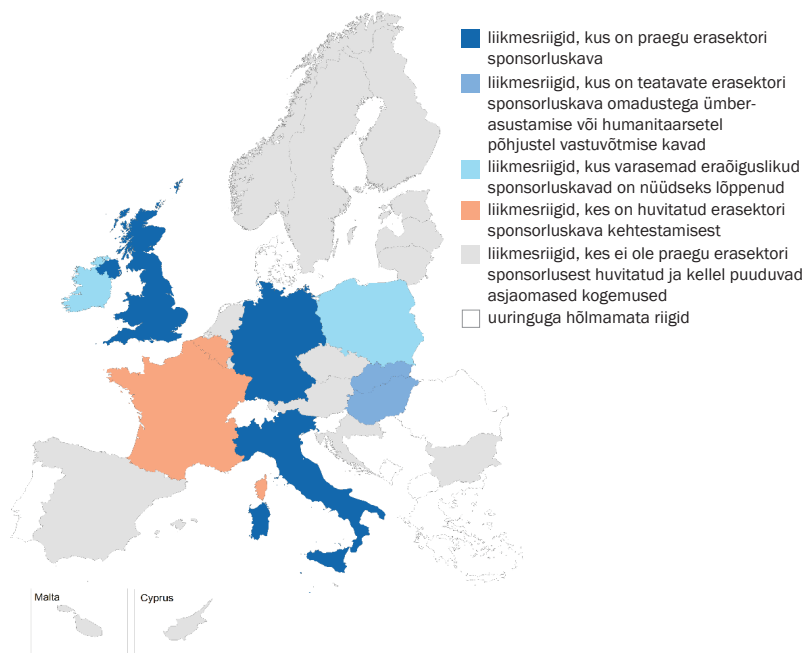
Eraalgatuslikust sponsorlusprogrammist võib õppida juba ka riiklikud algatused. Näiteks on Ühendkuningriik teiste riikide eduka kogemuse tõttu sponsorlusprogrammiga juurutamas enda „**kogukonnapõhist sponsorlust**“, mis aitab kogukondlikel gruppidel toetada põgenikke, kes saavad UK ümberasustamise programmi raames.

Sponsorite kohustused ning programmi edukuse kriteeriumid ümberasustatavate valikul erinevad LR-iti. Sponsoril toel ümberasustatud isikutele antakse erinevaid staatuseid. Saksamaal saab selline isik näiteks kuni kaheaastase elamisloa töötamise ning pikendamise võimalusega, samal ajal kui alaealised saavad täieliku juurdepääsu haridusele.

Iirimaal said ümberasustatavad humanitaarabi programmiga seostatava staatuse, mis võimaldab neil töötada, alustada äri või investeerida riiki. Itaalias, Poolas ja Slovakkias saabusid isikud riiki viisa alusel ning pärast asüülitaotlejatena arvele võtmist anti neile rahvusvaheline kaitse.

Nagu jooniselt 5 nähtub, kaetakse kõigis viies LR-is ümberasustamisega seonduvad kulutused kas eraisikute või siis sponsororganisatsioonide poolt.

Peamisteks väljakutseteks nii ümberasustamise programmi kui ka antud süsteemi puhul on isikute majutamine, juurdepääs tööhõuturule,²³ meditsiiniliste erivajadustega tegelemine, pikaajalise hariduse tagamine, keele- ja kutseõpe ning teised väljakutsed,

Joonis 4. Ülevaade eraalgatuslikest sponsorprogrammidest Euroopas

22 Sh Ühendkuningriik, kes käivitas erasektori sponsorluskava 2016. aasta keskel, mistõttu seda ei ole veel edasi arendatud.

23 Vt Rahvusvahelise- ja humanitaarkaitse saajate integratsioon Euroopa Liidu tööturule.

	DE	IE	IT	PL	SK
Viisatasud	✓	✓	✓	✗	✗
Reisikulud	✓	✓	✓	✓	✓
Ravikulud	✗	✓	✓	✗	✗
Majutus	✓	✓	✓	✓	✓
Majapidamine	✓	✓	✓	✓	✓
Muud	✓	✓	✓	✓	✓

Joonis 5. Eraalgatuslike sponsorite kohustuste võrdlus viies LR-is (DE, IE, IT, PL ja SK)

mis ümberasustatud isikute integreerimisel ette tulevad. Efektiivset koordineerimist tagamist erinevate kaasatud huvirühmade vahel on sageli peetud üheks peamiseks nõudeks protsessi edukal haldamisel.

Tuvastatud probleemid, head tavad ning saadud LR-ide kogemused

Peamine teave probleemide ja hea tava kohta saadi EL-i fondide hindamise raamistikus koostatud programmi rakendamise aruannetest. Mõnel juhul põhines hindamine ümberasustamise/ humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kavade raames abisaajatele jaotatud küsimustikel või kaasatud organisatsioonide koostatud aruannetel.

Ümberasustamise/ humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise kavades osalejatel esinesid **lahkumiseelses** ja **lahkumisetapis** järgmised probleemid:

- valikumenetluse keerukus ja pikkus;
- logistilised probleemid kolmandates riikides;
- sihtrühma erivajaduste rahuldamine;
- lahkumiseelse teabe ja tutvustuse puudumine või vähesus;
- abisaajate ebarealistlikud ootused võrreldes tingimustega pärast saabumist;
- arvukate sidusrühmade koordineerimine lahkumiseelses ja saabumisjärgses etapis;
- raskused võimalike abisaajate kohta teabe saamisel;
- reisidokumentide puudumine ja raskused nende hankimisel;
- julgeolek elukohariigis;
- ümberasustatud isikute biomeetriliste andmete (sõrmejäljed, foto jmt) saamise piiratud võimalused.

LR-id ja Norra teatasid ka mitmesugustest probleemidest **saabumisjärgses** ja **integreerimisetapis**:

- ümberasustatud isikutele eluaseme tagamine;
- keeleõpe;

- ümberasustamisoperatsioonide ajalised piirangud ja kulud, eriti lühiajaliste saabumiste korral;
- raskused tugiteenuste ja asjakohaste töötajate kättesaadavuse tagamisel haavatavate rühmade jaoks;
- töö leidmine ja piisava tasu saamine;
- haldusviivitused elamisloa väljastamisel.

Ümberasustamise või humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmise programmide ja kavade saadud **positiivsete/ tõhusate kogemustena** märgiti järgmist:

- lahkumiseelset ja saabumisjärgset sujuvat koostööd ja teabevahetust eri sidusrühmade vahel peeti üldiselt otsustavaks teguriks eduka integratsiooni tagamisel, hoides ühtlasi kokku ressursse;
- piisav teavitamine ja kultuuri tutvustamine lahkumiseelses etapis, et valmistada kandidaate enne ümberpaigutamiseks ja hallata nende ootusi;
- väljalimislähetused esimestesse varjupaigariikidesse aitavad prognoosida saabumisi ja anda isikutele saabumisel kiiresti rahvusvahelise kaitse;
- varajane meditsiiniline hindamine, et valmistada lahkumist paremini ette ja edastada asjakohane teave ja vajadused saabumise järel integratsiooniteenuseid osutavatele isikutele/asutustele;
- otsene juurdepääs eluasemele võib suurendada ümberasustatud isikute iseseisvust ja kiirendada integreerumist;
- teiste samasse etnilisse või rahvusühmaga kuuluvate pagulaste toetus;
- vabatahtlike ühiskondlik kaasamine;
- kohalike kogukondade/ kiriku kaasamine integratsiooniprotsessi.

Kokkuvõte

Ümberasustamise ja humanitaarabi programmi elluviimine erineb LR-iti teatud puhkudel märgatavalt. Erinevad on viisid, kuidas LR-id valivad kandidaate ning tegevused enne ja pärast ümberasustamise protsessi. Samas on väljakutsed, millega LR-id silmitsi seisavad, paljuski sarnased.

Viimastel aastatel on näha ka märkimisväärset kasvu eraalgatuslike sponsorlusprogrammide puhul LR-ide juures, kes sellise skeemi on üle võtnud. Samuti on toimunud kasv isikute osas, kes sellise programmi alusel on ümber asustatud.

Kokkuvõtlikult võib siiski öelda, et üha suurem roll edukal ümberasustamisel lasub vabatahtlikel, valitsusvälistel organisatsioonidel ning teistel kodanikuühiskonna organisatsioonidel, kuna kohaliku

kogukonna kaasatusel põhinev ümberasustamise programm on suuteline paremini edendada empaatiat ning mõistmist ümberasustatavate suhtes. Nõnda saab tagada ka eduka integratsiooniprotsessi, kus isik

või perekond on rohkem kaasatud kohaliku kogukonna tegemistesse ning saades tuge ja mõistmist, võib tunda enda kohaliku kogukonna täisväärtusliku osana. ■

Euroopa rändevõrgustik (ERV) on 2003. aastal Euroopa Komisjoni poolt asutatud ja selle poolt koordineeritud uurimis- ja teabevahetuse võrgustik, mis koosneb liikmesriikide riiklikest kontaktpunktidest ning riiklike kontaktpunktide poolt kaasavatest kohalikest rände- ja varjupaigavaldkonna organisatsioonidest.

ERV peamine eesmärk on koguda ja analüüsida ajakohast, objektiivset, usaldusväärset ning võrreldavat rände- ja varjupaigavaldkonna infot, samuti jagada saadud teavet poliitikakujundajate ja laiema avalikkusega.

Euroopa rändevõrgustiku Eesti kontaktpunkt

Aadress: Narva mnt 25, 10120 Tallinn

Telefon: 640 9464

E-post: emn@tlu.ee

Koduleht: <http://emn.ee>